

MINISTRY OF METEOROLOGY,
ENERGY, INFORMATION, DISASTER
MANAGEMENT, ENVIRONMENT,
CLIMATE CHANGE AND
COMMUNICATIONS (MEIDECC)

NUKU'ALOFA, TONGA

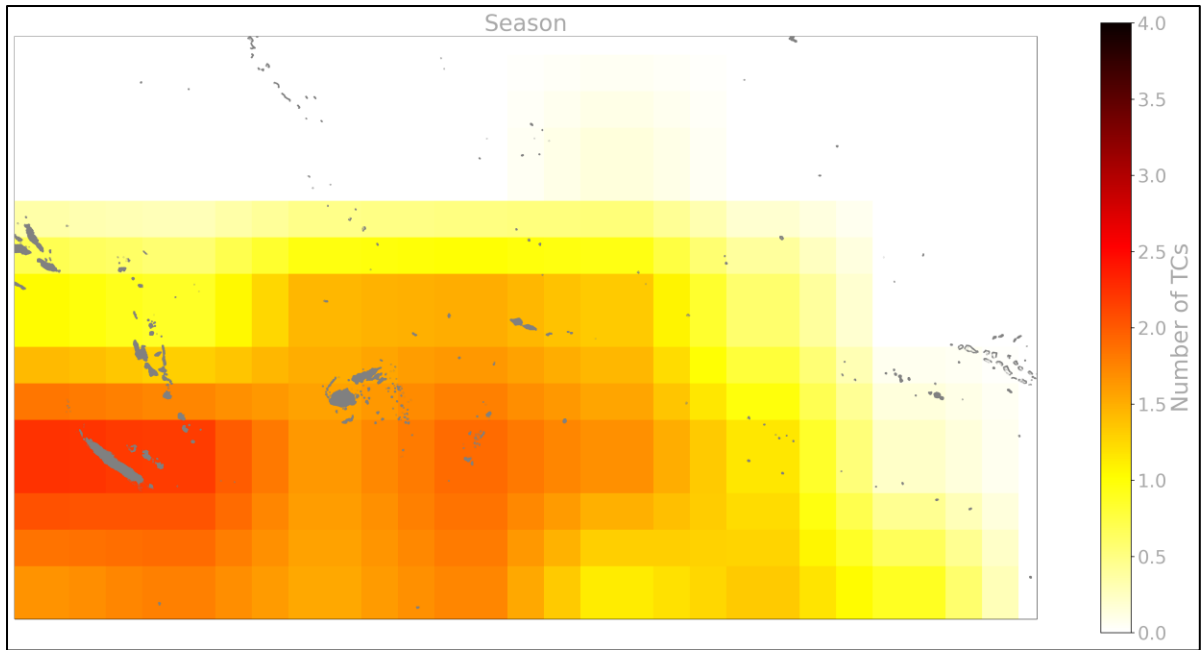
Ko e fakamatala ki he fa'ahi ta'u Afā 2024-2025 ma'a Tonga.

(Aho tuku atu 'o e fakamatala ni: 14 'Okatopa 2024)

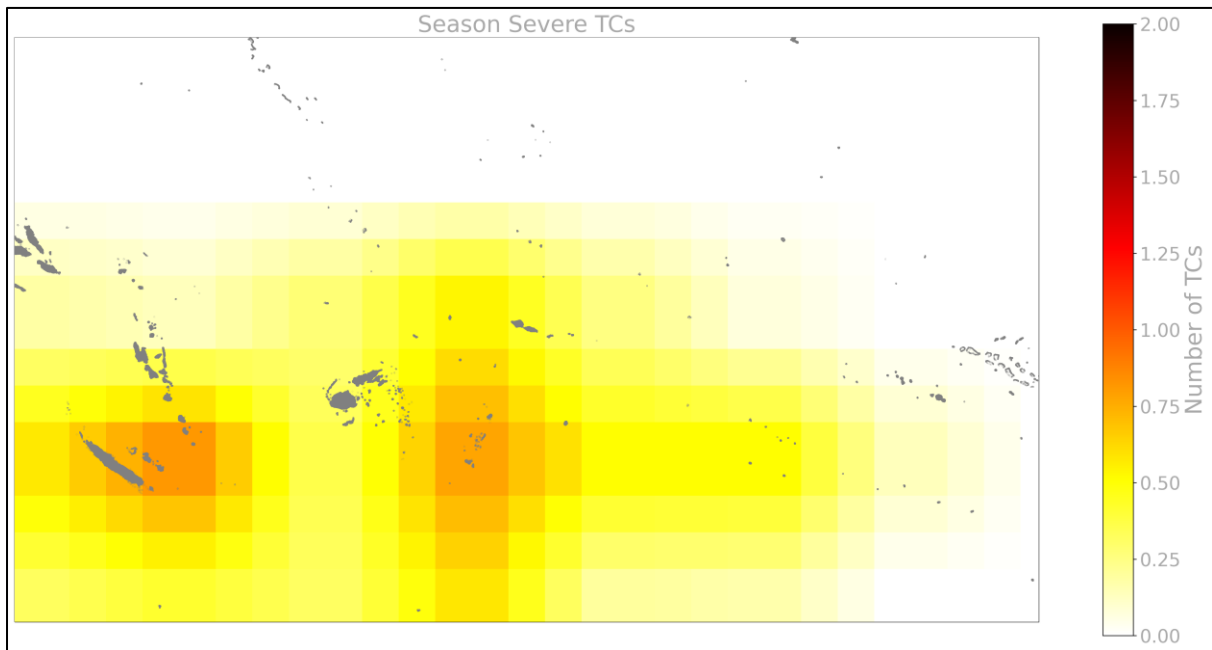
- 1. 'Avalisi pe 'a e Fa'ahi Ta'u Afā 2024-25: Fakafuofua koe Saikolone Fakatalopiki 'e 1 ki he 2 'e malava ke ne uesia 'a e 'Otu Tonga ni.**
- 2. Fakafuofua ki he 50% pe lahi ange ai 'e malava ke hoko ha Saikolone Fakatalopiki Malohi 'e 1 (Saikolone Kalasi 3, 4 pe 5) ke ne uesia 'a e 'Otu Tonga ni.**
- 3. Ko e ngaahi Mahina 'e Malohi mo Hoko lahi taha ai 'ae Saikolone 'i he Fa'ahi Ta'u Afā ko 'eni ko Sanuali, Fepueli mo Ma'asi 2025.**
- 4. Fakafuofua ki he 50% pe lahi ange ai ke Afāngia 'a e ngaahi Vahe Fonua 'o Ha'apai, Tongatapu mo 'Eua ki he Fa'ahi Ta'u Afā ko 'eni.**
- 5. Lahi ange 'a e 'Uha 'i he 'Avalisi Angamaheni ki he kongahono ua 'o e Fa'ahi Ta'u Afā ko 'eni, ko e 'uhi 'e malava ke 'i ai Fa'unga La Nina 'a e Fa'ahi Ta'u Afā.**

Fakafuofua ki he fa'ahi ta'u Afā 2024-2025

Koe fakafuofua ki ha ngaahi saikolone fakatalopiki 'e 1 ki he 2 'e malava ke hoko 'i he fa'ahi ta'u afā 2024/25 ke ne uesia 'a e 'otu Tonga ni. Fakatatau ki he lekooti 'o e ngaahi ta'u kuohili, 'oku lahi ange he peseti 'e 50 'a e faingamalie 'e malava ke hoko ha Afā malohi 'e 1 mei he Saikolone Fakatalopiki 'e 2 ko eni ki he fa'ahi ta'u afā ni.

Fakatātū 1: Koe fakafuofua ki he lahi 'o e ngaahi saikolone fakatalopiki 'e malava ke ne uesia 'a Tonga ni ki he Fa'ahi Ta'u Afā 2024-25

Fakatātū 2: Koe fakafuofua ki he afā malohi 'e 1 'e malava ke ne uesia 'a Tonga ni ki he Fa'ahi Ta'u Afā 2024-25

'I ha taimi 'e fakaofi mai ai ha saikolone fakatalopiki ki he 'otu Tonga ni, te ne 'omai ha 'ao'aofia pea mo ha ngaahi 'uha lalahi ke ne uesia 'a e 'otu Tonga 'o malava ke ne fakatupu mei ai ha tafea pea mo e hake mai 'a e tahi ki he ngaahi mātafanga moe ngaahi feitu'u 'oku ma'ulalo angé.

Ko e fakafuofua ki he halanga 'o e ngaahi saikolone fakatalopiki ki he fa'ahi ta'u afā 2024/2025 'e kei lahi ange pe ke hu'u mai mei he 'elia fakatonga-hihifo mo e tokelau-hihifo pe ko e 'elia 'o Fisi ('o fakafuofua ki he 70%) pea ko e 30% 'oku fakafuofua ke hu'u mai mei he 'elia fakahahake mo e Tokelau-hahake 'o e 'otu Tonga ni.

Ko e saikolone fakatalopiki 'e 5 ki he 6 'e malava ke hoko 'i he potu tahi Pasifiki Saute ki he fa'ahi ta'u afā 2024-2025 pea oku fakafuofua 'e a'u ki ha saikolone fakatalopiki 'e 1 ki he 2 mei ai 'e a'u ki he tu'unga 'o e saikolone fakatalopiki malohi (Kalasi 3, 4 pe 5). Ko e potutahi mafana

'oku fo'u mei ai e saikolone fakatalopiki 'oku nga'unu ia ki he 'elia potutahi 'o 'Aositelelia, Papua Niukini mo e 'otu motu 'o Solomone.

Koe fa'ahi ta'u afā 2024-2025 ko 'eni', 'oku lahi ange e faingamalie 'e malava ke ma'olunga ange lahi 'o e 'uha 'i he anga maheni ki he kotoa 'o e 'otu Tonga' ni. Ko e 'uhi ko 'etau nga'unu atu eni ki he fa'ahi ta'u La Nina, pea 'oku fakafuofua ki he kongā hono ua 'o e fa'ahi ta'u afā ni (mei Fepueli ki 'Epeleli 2025). Ko e ngaahi 'otu-motu 'e ni'ihi he 'otu-Tonga 'e malava ke liunga ua 'a e lahi 'o e 'uha 'i he anga maheni fakamāhina.

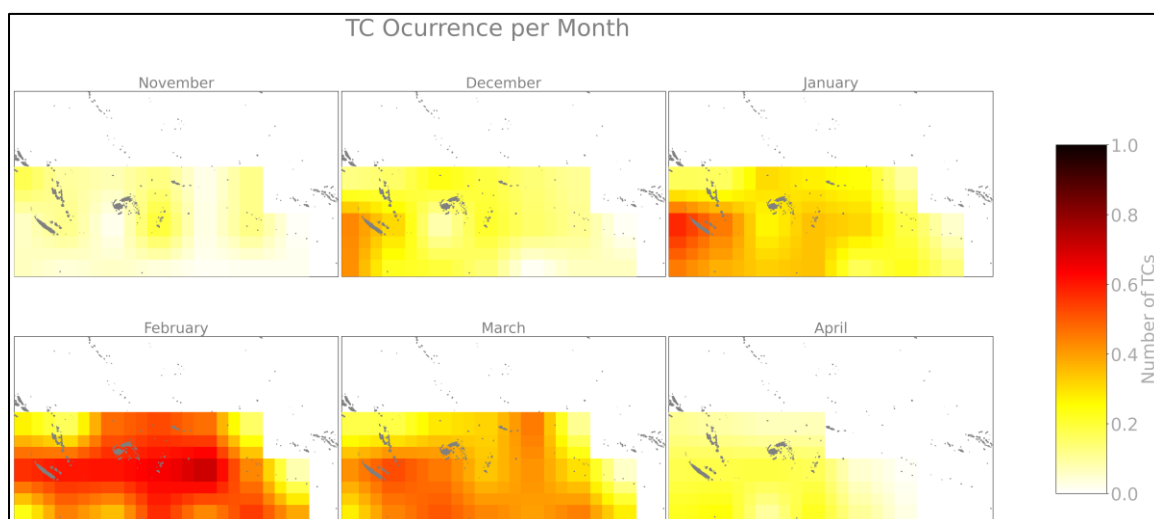
Ko e 'analaiso mo e fakafuofua ki he fa'ahi ta'u Afā 2024-2025 ki Tonga ni

Koe fa'ahi ta'u Afā 2024/25, 'oku kamata fa'ahi ta'u matangi faka'ofisiale mei 'aho 1 'o Novema 2024 ki he 'aho 30 'o Epeleli 2025. 'Oku mahu'inga pe ke fakatokanga'i na'e 'osi 'I ai pe 'a e saikolone ne fo'u hili 'a e faha'i ta'u saikolone pe 'i tu'a mei he fa'ahi ta'u afā faka'ofisiale. Fakatātā 'aki pe heni, ko e Saikolone Fakatalopiki koia ko "Keli" na'a ne uesia 'a e fakatokelau 'o e 'Otu-Tonga 'I Sune 1997. Ko e vaha'a taimi 'e malohi ai e fa'ahi ta'u afā pe lahi faingamalie ke fa'o ai e saikolone ki Tonga ni, 'oku fakafuofua ki he mahina ko Sanuali ki Ma'asi pea ko Fepueli, ko e mahina ia 'oku fakafuofua ke fo'u ai pe lahi ngaahi 'alotamaki fakatalopiki. Ko e tu'unga 'oku 'i ai 'a e mafana 'o e potutahi 'oku ne kei 'i he angamaheni (Neutral).

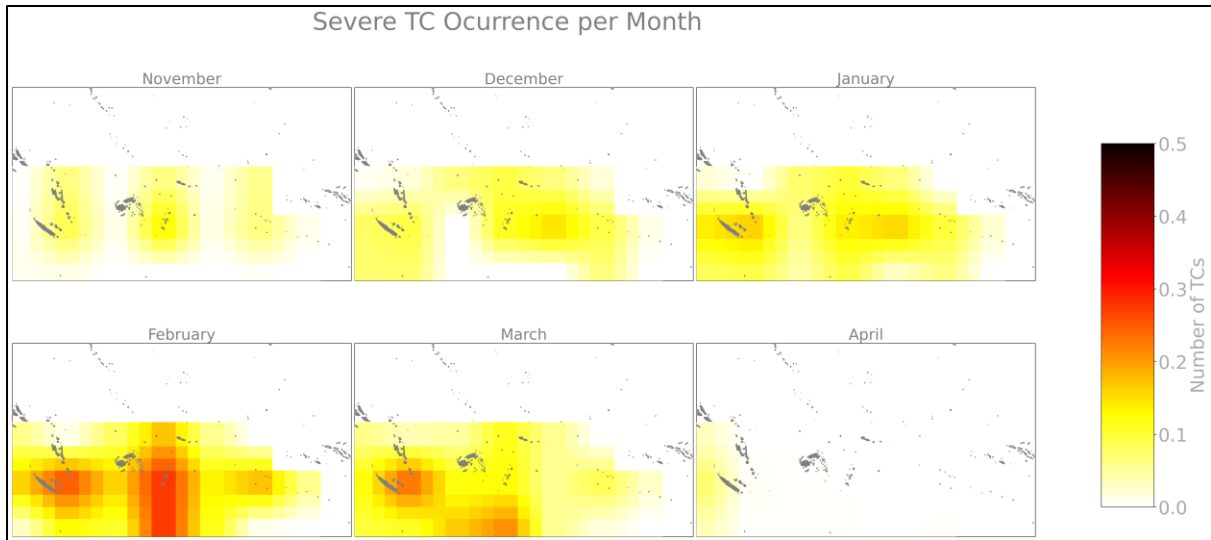
Ko e fakafuofua ki he 'oseni mo e 'atimosifia ki he tu'unga 'o e fa'ahi ta'u (ENSO) 'oku tau nga'unu ki ha faha'i ta'u La Nina pea 'oku fakafuofua ki he peseti 60 ki he 70 'a e faingamalie ke hoko 'o La Nina ki Tisema 'o e ta'u ni. Ko e fa'ahi ta'u La Nina 'oku fakafuofua ke a'u atu ki he kongā hono 2 'o e fa'ahi ta'u afā pea mei Fepueli ki 'Epeleli 2025.

Ko e fa'ahi ta'u afā kotoa pe 'oku 'i ai pe 'a e taimi angamaheni 'oku lahi ange ai 'a e ivi ke ne fakatupulekina ai 'a e fa'unga 'o ha saikolone fakatalopiki. Koe ngaahi taimi eni 'oku makehe ange ai hotau 'elia potutahi Pasifiki ki hono fo'u mo fakatupu 'alotamaki pe ko ha matangi. Pea 'oku faka'avalisi ki he 'aho 'e 30 ki he 60 'a e takai 'a e ivi ko eni pea toe fou mai ki hotau potutahi Pasifiki Saute, pea 'oku fakafuofua ki he uike 'e 2 ki he 3 ke 'a e loloa ke nofo 'a e ivi ko eni hotau 'elia potutahi. Ko e ngaahi vaa'i taimi ko 'eni 'oku faka'avalisi ke tu'o tolu 'ene hoko 'i he lolotonga 'o e fa'ahi ta'u afā kotoa pe 'i hotau potutahi Pasifiki ni pea tu'o fa atu he taimi 'e ni'ihi.

Ko e anga koia e vakai ki he fakafuofua ki he vaha'a taimi 'e faingamalie ke 'uluaki kamata ai e lahi hano fa'u e saikolone ki he fa'ahi ta'u afā ki he Potutahi Pasifiki kau ki ai 'a Tonga ni, 'oku fakafuofua ki Novema ki Tisema 2024. Ko e ngaahi taimi eni 'oku malohi ai e fa'ahi ta'u Afā pea kuo pau pe ke toe tuku atu ha ngaahi fakamatala tokoni ki ha Tokateu.

Fakatātā 3: Fakafuofua ki he lahi 'o e saikolone fakatalopiki ki he mahina takitaha ki he fa'ahi ta'u afā 2024-2025. 'Oku ha atu ko e fa'ahi ta'u afā 'oku malohi mei Sanuali ki Ma'asi 2025.

Fakatātā 4: Fakafuofua ki he afā malohi pe lahi ki he fa’ahi ta’u afā 2024-2025. Ko e mahina ko Fepueli ‘oku fakafuofua ke malohi taha ai e fa’ahi ta’u afā.

Hisitōlia ‘o e ngaahi Fa’ahi Ta’u Afā na’e uesia ai ‘a e ‘Otu Tonga ni ‘i he kuo hili ‘oku hangē ko e Fa’ahi Ta’u Afā 2024-2025.

Koe ngaahi saikolone fakatalopiki na’a’ ne uesia ‘ae ‘otu Tonga ni ‘i he kuohili ‘i he ngaahi fa’ahi ta’u afā ‘oku hange koe fa’ahi ta’u afā 2024/2025 ‘oku ha atu he Tepile 1.

Tropical Cyclone Season	No. of Tropical Cyclones Occurring in our Area	No. of Severe Tropical Cyclones Occurring in our Area
1983-84	2	0
2000-01	1	1
2005-06	3	1
2008-09	2	0
2016-17	1	0
2017-18	2	2
Average	1.8 ≈ 2	0.6 ≈ 1

Tepile 1: Koe fua ‘o e mafana ‘oe potutahi Pasifikii ‘oku ne faka’ilonga mai mei ai koe fa’ahi ta’u afāa 2024/25 ‘oku meimei ke fekainga’aki pe fai tatau ki he ngaahi fa’ahi ta’u afā ‘e 6 ‘i he kuohili: (1983-84, 2000-01, 2005-06, 2008-09, 2016-17, 2017-18).

Hisitōlia ‘o e ngaahi Afā lalahi na’e uesia ai ‘a e ‘Otu Tonga ni ‘i he kuo hili ‘oku hangē ko e fa’ahi ta’u Afā 2024-2025.

Ngaahi ‘Otu-motu ne uesia	Afā	Fa’ahi Ta’u Afā
Tongatapu/Eua	PAULA (Kalasi 4)	2000/01
Kotoa ‘Otu-Tonga	VAIANU (Kalasi 3)	2005/06
Tongatapu/Eua	GITA (Kalasi 4), KENI (Kalasi 3)	2017/18

Tepile 2: Ko e setisitika ‘o e ngaahi afā lalahi ‘i he ngaahi fa’ahi ta’u afā tatau mo e fa’ahi ta’u afā 2024-2025

Ko e ngaahi uesia 'e malava ke hoko ki he ngaahi sekitoa mahu'inga ni 'i he fa'ahi ta'u Afā 2024-2025:

1. Sekitoa 'oe Ngoue

Makatu'unga 'i he 'avalisi angamaheni pe 'a e faingamalie ke hoko ha ngaahi Saikolone 'i he fa'ahi ta'u afaa ko 'eni. Koe ngaahi matangi hakohako mo fakatupu maumau 'e malava ke uesia pe 'ae sekitoa ngoue. 'E malava ke uesia heni e ngaahi ngoue 'tu'u lavea ngofua ki he havili hange koe siaine, lesi moe mei. Taimi tatau makatu'unga mei he faingamalie ke lahi ange 'a e 'uha 'i he 'uha angamaheni pea 'oku lelei ke too 'a e ngaahi ngoue ni hange ko e kava, talo, siaine mo e kape. Ko hono palani lelei hono huo mo tauhi ke ma'u ha ola lelei 'a hono polopolo 'i he fa'ahi ta'u ko eni.

2. Sekitoa 'oe ma'u'anga Vai

'E lahi ange 'uha mo e vai 'i he fa'ahi ta'u afaa ko eni kae tautefito ki he konga hono ua 'o e fa'ahi ta'u afā. Koia ai, 'oku fiema'u ke tau ngaue 'aonga 'aki hono tanaki 'o e vai 'i he fa'ahi ta'u ko eni kimu'a 'i he 'osi 'a e fa'ahi ta'u 'uha ki 'Epeleli 2025. Fakama'a leva e ngaahi fakatali 'o teu ke tanaki 'a e 'uha.

3. Sekitoa 'o e Mo'ui

'E malava ke uesia 'ae kakai 'oe fonua mei he fokoutua pe koe ngaahi mahaki felave'i mo e lahi 'a e 'uha pea mo e tafea e ngaahi feitu'u ma'ulalo ange. Ko e mahina ko Tisem ki Fepueli 'e lahi e 'uha pea hauhau ange 'ea 'oku lahi ai e fakafanau e namu pea 'oku fiema'u ke palani lelei mo tokangaekina ke ta'ofi hono fetuku holo e mahaki ko e tengi (dengue).

4. Sekitoa ki he ngaahi Ngaue'anga Lalahi

Ko e faingamalie ke 'iai ha saikolone fakatalopiki malohi he fa'ahi ta'u afaa ko'eni 'oku lahi. Fiema'u ke tokateu ke malu 'a e ngaahi fale nofo'anga pea ta e ngaahi 'ulu'akau ofi ki he fale.

5. Sekitoa 'o e Takimamata

'E malava ke uesia 'a e ngaahi ngaue fakatakimamata kotoa pe koe'uhi koe lahi 'a e faingamalie ke hoko ha saikolone fakatalopiki malohi.

6. Sekitoa 'oe Toutai

'E lahi 'a e ngaahi feitu'u 'oku 'i ai 'a e me'akai ki he fanga ika 'i hotau potu tahi ni koe'uhi fa'ahi ta'u La Nina pea 'e holo ai e toutai valu moe hono toutai'i 'i hotau potu tahi ni. Pea si'isi'i faingamalie ke mate 'a e feo 'i he ngaahi potutahi 'oku mokomoko ange.

7. Sekitoa ki he ngaahi Sevesi Tefito

'E malava ke uesia lahi 'ae ngaahi ngaue moe sevesi ki he 'uhila, fetuutaki pea moe vai 'i he hoko mai ha ngaahi saikolone fakatalopiki malohi.

8. Sekitoa 'oe Fefononga'aki

'E malava ke uesia 'a e ngaahi fefononga'aki vaka tahi pea moe vakapuna mei ha taimi 'e hoko ai ha saikolone fakatalopiki pe ha ngaahi havili malohi. Malava ke uesia lahi ki he sekitoa e fefononga'aki he hala pule'anga koe'uhi 'e lahi ange 'ae 'uha 'i he angamaheni.

Tokateu ma'u pe

'Oku totonu ke fakatokanga'i ma'u pe ko e fakamatala ko 'eni 'oku tuku atu ni ko e fakafuofua pe eni ki he fa'ahi ta'u Afā 2024-2025. 'Oku fakafuofua ko e lahi 'o e ngaahi saikolone fakatalopiki 'oku tuku atu ko e ofi taha ia ki he me'a 'e hoko ki he fa'ahi ta'u Afā ko 'eni. 'Oku makatu'unga 'a e ngaahi fika 'oku tuku he fakamatala ni mei he ngaahi 'analaiso fakasitesitika faka'avalisi pea moe ngaahi fakamatala fakaesaienisi, 'o kau ki ai 'a e ngaahi feliliu'aki 'o e talafa'unga lalahi 'o e 'ea.

'Oku mahuinga ke fai hano tokangaekina 'a e fakamatala 'oku tuku atu ki he fa'ahi ta'u Afā koeni 2024-2025 ki he kotoa e kakai 'oe Fonua ke tokateu ma'u pe, pea ke tau tuku taimi pea mo fakafanonogo ki he ngaahi fakamatala'ea pea mo ha ngaahi Fakatokanga 'e tuku atu 'i he lolotonga e fa'ahi ta'u Afā ni ke fakasi'isi'i 'a e ngaahi ola tamaki 'e hoko mai ki hetau mo'ui pea mo 'etau ngaahi koloa.

Kataki fakatokanga'i koe fakamatala hono hoko ki he tūkunga 'o e fa'ahi ta'u Afā 2024-2025 'e toe tuku atu 'i Sanuali 2025. Fetuutaki mai kihe 'imeili metstaff@met.gov.to pe Telefoni ta'etotongi 0800638 kapau 'oku 'iai ha toe faka'eke'eke makehe.

-NGATA'ANGA-